

**УИЛЯМ САРОЯН
ЛЮБОВ, СМЪРТ,
САМОЖЕРТВА И Т.Н.**

Превод от английски: Нели Константинова, 1971

chitanka.info

На екрана в киното е Том Гарнър. Едър, широкоплещест мъж, строител на железопътни линии, председател на компанията Чикаго & Саутуестърн. Олюлява се, спира в стаята и затваря вратата.

По олюляването разбирате, че е на път да се самоубие, защото това е на кино, а от началото на филма е минало вече доста време и съвсем скоро нещо трябва да се случи. Нещо голямо, гигантско, както казват в Холивуд — самоубийство или целувка.

Седите си в салона и чакате онова, което се досещате, че ще стане.

Горкият Том току-що е узнал, че мъжкото отроче от втората му съпруга е на големия му син от първия брак. Първата му жена се е самоубила, когато разбира, че Том се е влюбил в момичето, което покъсно се омъжва за него. Това момиче — дъщеря на председателя на железопътната компания „Санта Клара“, решава да накара Том да се ожени за нея, та баща ѝ да остане председател.

Първата съпруга на Том се хвърля под един автобус, като научава за неговото увлечение. Това проличава от поведението ѝ — от лицето, очите, устните и походката. Вие няма да видите нищо отблъскващо. Виждате само неистовото изражение по лицето на шофьора, докато се мъчи да отклони колата. Чувате остро свистене на гумите. Виждате връхлитащата кола. Чувате хората да викат, както се вика за ужасни неща и се досещате. Станало е най-лошото. Съпругата на Том, Сали, е заминала на оня свят.

Сали се запознава с Том по времето, когато той е кантонер, а тя — учителка в малко провинциално училище. Един ден Том ѝ признава, че не знае да чете, да пише и дори да смята. Сали започва да го учи на четмо и писмо, събиране и изваждане, делене и умножение. Една вечер след сватбата им тя го запитва дали смята цял живот да си остане кантонер и той отвърща, че така е смятал. Сали го запитва дали няма поне някаква малка амбиция, а Том отговаря, че и това му стига — работата му е лека, имат си дом и може да лови риба, колкото си иска. Това огорчава Сали, но тя започва да действа. Том разбира, че за Сали е от голямо значение да стане амбициозен. Веднъж както си вечерят, той ѝ казва, че всъщност имал амбиции. В погледа му се долавя странно изражение, лицето му подсказва силен характер. Вие почти го виждате вече на върха на социалната стълба.

Сали изпраща Том да учи в Чикаго, а тя го замества като кантонер, за да му осигури средства за образованието. Велика жена, героична съпруга! Виждате я една зимна нощ да крачи по трасето с инструменти и бидон с масло, а всичко наоколо е потънало в сняг и е ужасно самотно. Изглежда тъжно. Пресметнато е да изглежда тъжно. Тя прави това заради Том, за да може той да стане голям човек. В деня, когато той съобщава, че ще ръководи строителството на един мост над Мисури, Сали съобщава, че ще имат дете и Том казва, че сега нищо не може да го спре. Вдъхновяван от Сали и от своето дете, Том ще достигне върховете.

Сали ражда син и докато Том крачи пред леглото ѝ, разнася се симфонична музика и вие усещате, че това е велик момент в живота на Том. Виждате го да влиза в меко осветената стая и да коленичи пред жена си и синчето си, чувате го да се моли. Чувате го да казва Отче наш, иже еси на небеси... и амин. Чувате и как двама души в киносалона подсмърчат.

Сали създава Том. Измъква го от кантонерството и го издига до председателското кресло. После Том се увлича в онази по-млада и по-красива жена, а Сали се хвърля под един автобус. И нейното самоубийство е така сърцераздирателно именно защото е направила толкова много за Том. Затова, когато Сали се самоубива, в очите на толкова зрители в салона бликват сълзи.

Но самоубийството на Сали не оказва никакво влияние върху увлечението на Том и скоро след това той се оженва за момичето, тъй като е практичен човек, рожба на своето време. Но той е практичен само дотолкова, доколкото Холивуд му позволява да бъде. Синът на Том, млад човек, току-що изключен от колежа за пиянство, се връща при баща си и си има работа с втората му съпруга.

В резултат се ражда бебето, едно хубаво бебе, направено от сина, вместо от бащата. Синът на Том, Томи, безотговорен, но способен и елегантен младеж, всъщност съвсем не е искал нещата да станат така. Природата го е направила. Знаете какво нещо е природата, дори на кино. Том отсъства от дома си толкова дълго, отдаден на бизнеса, и жена му е тъй самотна, че се обръща към сина на съпруга си и той ѝ става партньор за танци.

Виждате я да протяга ръка към безотговорното момче и я чувате да го пита двусмислено дали не иска да танцува с нея. Той задържа

ръката ѝ толкова дълго, че вие безпогрешно схващате опасната завръзка. А жената е тъй безумно красива, когато му протяга ръка, че и самите вие не бихте устояли на чара ѝ, дори в подобна ситуация. Има нещо покоряващо в съвършеното ѝ лице и фигура, в тези тъй привлекателни устни, тъй елегантна фигура и прелестни форми, в толкова нещастната ѝ душа.

Това просто е трябвало да се случи. Човекът е от плът и т.н.

И тъй, големият строител на железопътни линии, човекът, който винаги е имал ясно очертан път, човекът който потушава стачки и убива четирийсет свои работници в размириците, се олюлява в стаята си и затваря вратата.

И вие разбирате, че филмът е към своя край.

Атмосферата в салона се наелектризира от изживяванията на дамите на средна възраст, които прекарват най-хубавото време от живота си в кината, където обичат, умират, саможертват се в името на благородни идеи и т.н. Те са дошли отново в тъмния салон и получават своите мигове на големи изживявания в живота.

Можете да усетите душевните вълнения на тези дами и ако се вслушате внимателно, просто ще чуете как пълно изживяват всичко.

Тук е нещастният Том със страхотния си проблем и ужасен морален дълг.

За да спаси честта си, за честта на холивудската етика, заради честта на компанията (третата по големина в Америка, доколкото разбрах), заради бога, заради вас и заради мен Том трябва да се самоубие. Не го ли стори, това би означавало, че всичките тези години сме се лъгали, Шекспир и всички ние. Знаем, че ще бъде достатъчно мъж да го направи, но за миг се надяваме, че няма да го стори просто за да видим какво би се случило, просто за да видим дали светът, който сме си създали, наистина ще катастрофира.

Много, много отдавна сме установили правилата, а сега, след толкова време, почваме да се съмняваме дали те са истинските и не сме ли сбъркали в началото. Знаем, че това е изкуство и дори малко прилича на живота, но знаем, че не е самият живот, тъй като е прекалено безпогрешно.

Искаме да разберем дали нашето величие трябва винаги да бъде мелодраматично.

Камерата спира върху ужасеното лице на стария и предан секретар на Том, човекът, който го познава от малък. Това е направено, за да ви се внуши напълно безизходицата на Том и да се създаде у вас огромно напрежение.

Тогава, след суматохата от кулминации, съдбоносни моменти и неизбежности, всичко става просто в мигове (в същия ракурс): синът Томи се втурва при стария и предан секретар и пита наистина ли бащата Том е зле. Той не знае, че баща му знае. Това е холивудски момент. Разнася се подходяща музика.

И момчето, което престъпва естествените закони на вселената с любовната си връзка с младата съпруга на баща си, се втурва към вратата, за да влезе при него, но тогава — бум! — гръмва pistolетен изстрел.

И вие разбирате, че председателят на Чикаго & Саутуестърн вече не е между живите. Честта му е спасена. Той си остава голям човек. Филмовата индустрия още веднъж триумфира. Достойнството на живота е запазено. Всичко си е на мястото. Холивудските филми ще имат публика още някой и друг век.

Всичко за ефекта е направено. Стоп-камера. Симфонична музика, ръката на Томи, трепереща върху дръжката на вратата.

Старият предан секретар знае какво се е случило, Томи знае, вие знаете и аз знам, но нищо подобно не сме видели. Старият предан секретар позволява на жестоката действителност — pistolетният изстрел да проникне в стария му, предан и изряден мозък. После, тъй като Томи е премного уплашен, той се заставя да отвори вратата.

Всички сме в очакване да видим как е станало това.

Вратата се отваря, ние влизаме, петдесет милиона от Америка и още толкова от цял свят.

Горкият Том. Той се е свлякъл на колене и макар че всичко е свършило много бързо, струва ви се, че това кратко действие, последното за великия човек, ще продължи вечно. Стаята е задимена, чува се подходяща музика. Никаква кръв, никакъв безпорядък. Той се е свлякъл на колене — благородна смърт! Самият аз чух две дами да плачат. Те знаеха, че е кино, знаеха, че е измислица, но въпреки това плачеха. Том е човек. Един живот. Не можеше да не ги разплаче този коленичил живот. След миг филмът ще свърши, те ще излязат, ще се

приберат у дома и ще се върнат към всекидневните си задължения, но сега, в лицемерния мрак на салона, те плачеха.

Ето всичко, което зная аз за самоубийството: то не е нормално явление, когато звучи симфонична музика. Когато бях десетгодишен, до нас живееше някакъв човек. Един следобед той се самоуби, но това му отне повече от час. Първо стреля в сърцето си, но не улучи, после в стомаха. Чух и двата изстрела. Интервалът беше около четирийсет секунди. По-късно си помислих, че през този интервал той вероятно се е мъчел да разбере дали още иска да се самоубива или трябва да се опита да оживее.

После се развика. Хаосът в действията и в психиката на всички беше пълен: виковете на този човек, хората, които се щураха и крещяха до бога, искаха да сторят нещо, но не знаеха какво. А той викаше толкова силно, че го чуваше целият град.

Това е всичко, което знам за едно нормално самоубийство. Не съм виждал жена да се хвърля под автомобил, тъй че нямам мнение за това. Имам определена информация за едно единствено самоубийство. Викове на този човек едва ли биха направили удоволствие някому в киното. Едва ли някой би заплакал от умиление.

И мисля, че изводът е един: да сложим край на самоубийствата във филмите.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.